

KULIN BORBÁLA

In memoriam Nagy Gáspár

„A vers mégis maga a remény” – ezt a Nagy Gáspár-i mondatot választották motójául a Nyíregyházi Főiskola Irodalom Tanszékének és a Miskolci Egyetem Irodalomtudományi Doktori Iskolájának tanárai annak a kis kötetnek, mely a szervezésükben 2007-ben megvalósult Nagy Gáspár-konferencia anyagát adja közre. A 2007. május 3-án megrendezett konferencia szerveződése alatt vált *in honorem* Nagy Gáspár helyett *in memoriam*-konferenciává a költő az év januári, talán nem váratlan, de mindenképpen lesújtó halálhíre révén. Így lett a nyíregyházi rendezvény az első szakmai összejövetel, mely immár az életmű egésze felett, a költő indulását jelző *Koronatűztől* a posztumusz kötetig, a *Sárfelirattig* húzódó széles horizont egybefogásával mondta ki az utókor befogadói ítéletét.

A konferenciakötetben közreadott tizenhárom előadás nemcsak témaválasztásában és megközelítésmódjában sokszínű. Külön értéke, hogy három olvasói generáció reflektál bennük Nagy Gáspár életművére, s vall az általa felismert értékeiről. Ily módon recepciótörténeti ízelítőt is ad a kötet, s képet arról, hogyan olvassák Nagy Gáspárt a már költői kibontakozását értő szemmel kísérő kortárs irodalomtörténészek, a költészetén nevelkedők generációja s a legifjabb irodalmár nemzedék, melynek látóköréből „kissé háttérbe szorult” Nagy Gáspár művészete, s mely értékeit csak most fedezve fel, szomorúan állapíthatja meg: „talán hiba volt nem odafigyelni Nagy Gáspárra”.¹

A kötetben szereplő tanulmányok Nagy Gáspár sokoldalú életművét a lehető legtöbb fénytörésben igyekeznek megvilágítani. Összegző igényű s talán az 2004-ben megjelent Nagy Gáspár-monográfia utólagos zárófejezeteként is olvasható Görömbei András tanulmánya, mely a költő posztumusz kötete, a *Sárfelirat* kapcsán visszatekint a teljes életműre, megidézve annak egyedülálló poétikai sajátosságait: Nagy Gáspár „szellemi-erkölcsi energiákat sűrítő” hapax legomenonjait, a legmodernebb költői eszközök, akár dekonstrukciós elemek funkcionális alkalmazását, az intenzív párbeszédet a klasszikus és az élő magyar irodalommal, a Nagy Gáspár-i költészet közéleti elkötelezettségét s egyben szakrális atmoszféráját. A *Sárfelirat* kapcsán kiemeli: „Két szorosan összekapcsolódó fő tematikai vonulata van ennek a kötetnek. Az egyik a nemzet történelmi tudatának és önismeretének a gyógyítása és erősítése, a másik pedig a halállal szembené-

1 Rutkai Balázs: *Nagy Gáspár társadalomképe. In memoriam Nagy Gáspár*. Nyíregyháza, 2008, 57.

[*Hatvan éve született Nagy Gáspár*]

ző költő számadása magáról az emberi létről.”² E két fő vonulatról megállapítja, hogy a teljes életmű szerves részeinek továbbírásai, új kibontásai ezek, hiszen „transzcendens hit és közéleti cselekvés egymás erőforrásai az ő költészetében”.³ Így módon Nagy Gáspár posztumusz kötetét minden vonatkozásában az életmű méltó folytatásának és lezárásának értékeli. Görömbei András nyitó tanulmánya egyúttal megadja a kötet két fő szólamat is, mely főként az életmű lírai termésére koncentrálna. Antal Balázs írásának kivételével, mely Nagy Gáspár prózai alkotásának, a *Ludvík Jabn nyomában (legény-részlet)* című prózájának elemzését tűzte ki célul, a további tanulmányok két fő tematikai szálra oszthatók. A tanulmányok egy része Nagy Gáspár költészetének közéleti vonulatával foglalkozik, míg másik csoportjuk a költő lírájának személyes-transzcendens hangjait szövegezik meg és elemzik.

Az előbbi csoportba tartozik Antal Attila írása, aki *Történelem és aktualitás* címmel egyetlen verset, az *Ott, Lepantónál* címűt elemzi, és fejti fel annak történelmi ismeretek híján nehezen érthető utalásrendszerét, Nagy Gáspár mindig jelen vonatkozású történelmi motívumait, melyek nem csupán erre az egyetlen versre érvényesek, de az egész életművön végigvonulnak. Karádi Zsolt tanulmánya az 1995-ben megjelent *Zónaidő* című kötetrel foglalkozik, mely a kelet-közép-európai napjaink béli kérdéskörét analizálja, s mely egyszerre „döbbenetes dokumentuma” az ezredvég Kelet-Közép-Európájának s az 1968-as prágai események Nagy Gáspár költői világára tett befolyásának. Karádi Zsolt izgalmasan fejti ki a kötet cím jelentésének árnyaltságát, melynek finomításául a filmművészet egy jelentős alkotását, Tarkovszkij *Sztalker* című filmjét is bevonja az értelmezési háttérbe. Nagy Gáspár talán leghíresebb s egyben a legnagyobb politikai vihart kavarázó versével, a NI-versként emlegetett *Öröknyár: elmúltam 9 éves* című verssel két tanulmány is foglalkozik, melyek eltérő szempontokból igyekeznek megközelíteni az egyszerre aktuális történelmi tényekre vonatkozó és mégis örökérvényű műalkotás titkát. Rutkai Balázs az aktuális, konkrét és egyszeri felől közelít a vershez. Nagy Gáspár társadalomképéről és a vers által kavart politikai viharról szól, míg Nagy Csilla írása a műalkotások örökérvényűségéért felelős esztétikai kérdéseket vizsgálja, s bizonyítja: a vers a kortárs olvasás szempontjából is termékenynek bizonyul. Hiszen „az *Öröknyár* olyan mű, amelynek érvényességét nem a történelmi pillanathoz való kapcsolódása adja, hanem azon sajátossága, hogy a tárgyától való időbeni távolodásban is képes számunkra jelenvalóvá tenni a megidézett eseményt, szituációt, ezt pedig esztétikai eszközökkel hajtja végre”.⁴ Tézismondata után ezen esztétikai eszközök izgalmas felderítése következik. A NI-verset kalligrammaként elemzi, így az értelemalkotásba a tipográfiai jellegzetességeket is bevonva bontja ki megállapítását, miszerint a vers maga szakrális aktusként is értelmezhető.

2 Görömbei András: *Sárfelirat – Nagy Gáspár posztumusz köteté*. I.m., 10.

3 Görömbei András: i.m. 15.

4 Nagy Csilla: *A tizedik év*. I.m., 66.

[*Hatvan éve született Nagy Gáspár*]

A tanulmánykötet másik fő vonulatához tartozó írások a költő életművének transzcendens-személyes vonatkozásaira fókuszálnak. Szabó Edina a költői pálya ívét rajzolja meg a fiatal és az idősödő Nagy Gáspár bátorságból és bizakodásból egyre inkább lemondóbb és elkomorulóbb költői hangját figyelve. Órás Enikő rámutat, milyen fontos szerepet játszottak Nagy Gáspár költészetének inspirálásában az évfordulók, melyek az egyre inkább létfilozófiai kérdések felé forduló költő költészetének meghatározó motívumkörévé váltak. Gerliczki András tanulmánya Nagy Gáspár költészetének egy másik, szintén jellegzetes motívumkörére, az irodalmi elődökhöz és pályatársakhoz való viszonyának tematizálására mutat rá a „Párhuzamos koporsók” ciklus kapcsán. A kötetet Veláczki László kiváló tanulmánya zárja, mely Nagy Gáspár költészetének legvitatottabb sajátosságáról, etikum és esztétikum kapcsolatának kérdéséről szól. Ahogyan ő teszi fel a kérdést: „Hogyan egyeztethető össze a dilemma, miszerint a művészet és az erkölcs két különböző premisszából indul ki, s ezek, lényegüket tekintve, illetve magukba véve, összeférhetetlenek?”⁵ A tanulmány Nagy Gáspár költészetén alapul, de kérdésselvetésével túl is mutat azon, hiszen az irodalmárokat ez a mai napig foglalkoztató és megosztó problémakör egészen Platón *Lakoma* című dialógusáig nyúlik vissza. A XX. századi magyar irodalomban a probléma látszólagos áthidalhatatlanságát először a Kosztolányi–Ady-ellentét fémjelzi, melyet a posztmodern feltűnése még inkább elmélyített. Veláczki László ebben a világirodalmi és magyar irodalmi hagyományban helyezi el Nagy Gáspár életművét, melyet még kritikus elemzőjeként is olyan művészeti produktumnak lát, mely képes volt hitelesen megteremteni azt a lírai beszédmódot, mely az irodalom „közösségi rítusként és kulturális kötőerőként való megélését” teszi lehetővé oly módon, hogy az igazság és a szépség értékei nem válnak el benne egymástól. Tanulmányának másik erőssége, hogy felhívja a figyelmet arra, hogyan volt képes a költészetet „egzisztenciális kockázatként” megélt költő a posztmodern poétikai eszközeit – azt nemegyszer meghaladva – saját ars poétikájának szolgálatába állítani.

Ha tehát a tanulmánykötet értékeit akarjuk számba venni, számos megállapítást tehetünk: a benne szereplő tanulmányok citációikkal és utalásaikkal mozgásba hozzák a teljes eddigi Nagy Gáspár-szakirodalmat, kiemelve annak legkarakteresebb szövegeit. Kijelölik a XX. század második fele történelmének azon sarokpontjait (1956, 1968), melyek a költő világlátását és költői hangját formálták, témaválasztásaikkal megerősítik a „Nagy Gáspár-kánont”, de új művek értékeire is felhívják a figyelmet, értékes kísérleteket téve az életmű elhelyezésére a hagyomány és a posztmodern horizontján. Kérdésselvetéseikkel evokálják azokat a legfontosabb recepcióesztétikai problémákat, melyeket Nagy Gáspár életműve hagyott az utókorra. A kötetnek egyetlen szembeütnő hibájaként egy esztétikai sajátossága említhető csupán, melyet a kötet szerkesztői állapítottak meg némi csalódottsággal: a borító színe „talán túlságosan kék lett”.

(„*A vers mégis maga a remény*”. *In memoriam Nagy Gáspár*. Nyíregyháza, 2008.)

⁵ Veláczki László: *Közelítések Nagy Gáspár költészetéhez*. I.m., 96.